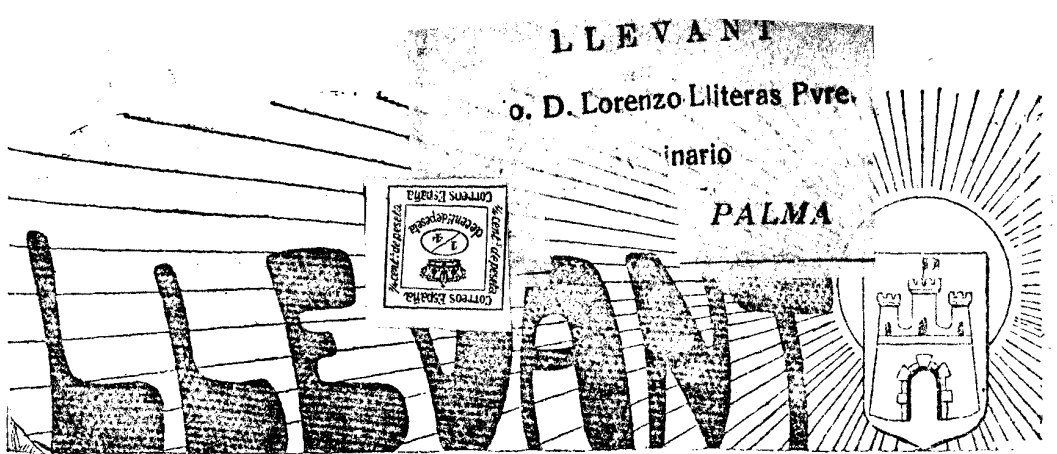


PREUS

Artà. U trimestre 0'75
A l'ora id. 1'00
Al Extranjer id. 1'50

Número solt
15 cts.



QUINZENARI CATÓLIC MALLORQUI

Artà 15 Abril de 1920

PER DEU I PER MALLORCA

Redacció i Administració
Quatre Cantóns, 3

La fesomia de Mallorca

Amb tot lo dit en els articles anteriors mos sembla que queda ben definida, ben delimitada l'idea de la nostra patria natural. Anem ara a explicar quias son els aires que formen el seu caràcter, la seua fesomia i el dever que t'nim de conservar-la, purificar-la i embellir-la com ho feim amb la fesomia personal, sense mai tenyida de colorines per fer-la canviar als ulls del extrany.

Mallorca te fesomia propia. Conserva, com es natural, una gran semblança amb les demés regions que integren la nacionalitat i aquests aires o retiranse que dona a les demés germanes son els caràcters comuns de la nostra nissaga que no se canvien facilmente o p'el capritxo de qualsevol legislador i formen la base de la fesomia mallorquina. Però ademés d'aquests trets característics de tots els pobles que integren la nacionalitat hi ha tots aquells altres peculiars que nos distingeixen entre les mateixes regions germanes i que mai per mai hem de consentir en perdre o canviar.

¿Sabeu qui logra distingir-se i triomfar? No serà, segurament, aquell qui esborra tot lo típic per anar a confondre's uniformement entre tots els demés sinó el qui conserva tots els aires que formen son caràcter, així els peculiars com els comuns a la rassa.

Mallorca, si vol triomfar, ha de conservar sempre sa propia fesomia. Si avui la te extrafeta, si els mals exemples o la moda xorca que ha volguda seguir durant uns quants sigles l'han tenguda com endormiscada i en el complet abandó de si mateixa ha donada entrada a tot lo foraster, es arribada l'hora de desfer-la de tota postissura extranya, purificar sos aires fesonímics i presentar-la tal com és, única manera de ser ben mirada del extrany.

Avui encara hi ha molts de mallorquins, i fins i tot, alguns que volen passar per mallorquinistes que consenten una Mallorca destressada, endiumenja-

da amb vestit de miral'ets a la moda forastera que miren com a bo tot lo que mos fe de fora i en canvi s'avanen de despreciar i voler borrar tot lo qui forma la fesomia de la nostra terra.

La llengua, aquesta forma d'expressió dels nostros sentiments, que tant glori sa fou en l'edat mitjana i que tantes obres i escriptors de fama ha donat al mon

L'història que confirma la nostra procedencia i deixa ben definida la personalitat mallorquina, fins al moment en que abdicant de tot lo nostro passam a confondre'nos amb el demés pobles hispànics.

L'Art, aqueixa expressió plástica de la bellesa que concrecionà en obres tan espléndides com la Seu de Ciutat, la Llonja i tants de palaus soberes que son l'admiració dels visitants.

La nostra literatura que es una de les més fermes pilastres de l'antiga literatura catalana i que continúa modernament embulant anelles a la cadena literaria catalanesca

El dret de la terra, que inspirant-se en les sagrades costums de l'avior, conservades durant set sigles tendeix a satisfer les necessitats jurídiques de la regió.

L'esperit religiós tradicional que feu que Mallorca fos com un gran temple i tot bon mallorquí tenia a Deu en son cor.

L'amor a l'indpendencia o el patriotisme més pur, que ja en temps dels foners balearics sabia repel·lir tota casta de agressions i no admetirà mai ingerencies extranyes, ni consentia subordinacions de cap mena.

La bonhomia i sinceritat de los nostros avant passats que no precisaven escriptures en sos contractes i donaven una gran valor a la paraula. El coratge i l'ardidesa que poblà el mar de naus mallorquines que unien el nostros ports amb els més importants de l'antic continent.

L'amor al treball que convertí la Mallorca àrida i bosquetana amb un immens jardí qu'els extranyers anomenen *perla mediterrànea*.

L'esperit hospitalari dels nostros as-

pendents que donava franca acullida a qui tocava a ses portes.

La pau social que reinava entre tots els estaments. Els nostros avis treballadors, aplegats en gremis sabien guardar el respecte degut a l'antiga noblesa i senyoria com aquest no's creia rebaijat alterant amb el treballador més humil.

Aquestes i moltes altres eren les virtuts civiques que formaren el caràcter, la fesomia mallorquina que veim avui degenerada per renegar d'ella molts dels qui sols miren com a bo lo foraster i no volen o no saben estimar així com deuen lo nostro.

Al ressurgiment d'aqueixa fesomia es precis que dediquem tots els nostros esforços. Treballem per continuar dins el futur la cadena del nostre gloriós passat lo que conseguirem fent un exàmen de conciencia i procurant despertar en el nostro cor un ver amor an aquest llegat dels nostros avis i resseguint l'esperit tradicional de la nostra nissaga.

Siem noltros mateixos, si en el nou moviment que avui el mon experimenta volen surar com entitat amb personalitat propia, que sols així podrem conseguir elevarnos als ulls dels externs.

Sia la reconquesta de la nostra propia fesomia l'ideal colectiu de la joventut mallorquina.

Sia aquesta la bandera de tot els qui vulguin allistar-se en les files del *Mallorquinisme* i en ella inscrivem-hi, perque mai se nos olvidin aquelles paraules del nostro excels poeta en l'Oda *Al jovent*.

Ah! els forts venen de forts. Alsau l'emblema

de l'avior llegítima
que cada poble sols ateny son astre
seguint per la seva òrbita.

Aquest periòdic está subjecte a censura esglesiástica.

Del Passat i del Present

Divisió entre Artá i Capdepera

(Continuació)

Per això li manava "que en lo fet de la batllia res no devia procehir ne innovar, sino així com es estat acostumat"; i el citava, Per si hi tengués res que oposar, a que se presentás devant ell el Pròxim dimars vinent.

I en efecte que hi tenien que oposar an aquest decret els de Capdepera, perque, quant ells havien obrat d'aquella manera, no era sino que ja havien rebuda contestació favorable a ells del Veguer de la part forana, En Berenguer Rubert, qui havia autorisat ab termes no molt clars en En G. Aguiló, perque se digués i fos batle de Capdepera en quant an els fets civils, sens perjuí però de la jurisdicció del batle d'Artá, i per aixó que no pogués conèixer de tots els fets civils o criminals segons que ha acostumat.

Així ho feren avinent an el Governador, i aquest en una carta de día 15 del mateix més de setembre autorisá provisionalment lo fet pet Veguer, fins i tant que ell resolgués definitivament que seria passada la festa de sant Miquel.

Solucionat en la forma que veurem l'incident motivat per la resolució del Veguer de fora, an el pareixer els ànims havien de quedar aquietats, al manco fins i tant passada la festa de sant Miquel, fetxa en que el Governador real, en la seua carta de 15 de setembre, havia promés que estudiaria i resoldria la qüestió. No se tractava més que d'una quincena de dies d'espera.

Peró, ja fos que el Governador se perpensás, o, lo que pareix més provable que els de Capdepera trobassen massa llarc el plaç senyalat per contestar an els Capítols que tenien presentats ja desde abans de 26 d'agost, i insistissen en fer via; lo cert és que, el día 20 de setembre, ja trobam en G. Rebassa qui come procurador dels prohoms del Castell de Capdepera se presentava a la Curia del Governador

ab plens poders per procehir envant en l'asunto; i que a instancia seua escrivia el Governador una carta an el batle d'Artá amonestant-lo, perque, si bé era ver, que s'havia presentat també devane ell el procurador dels d'Artá n'Uguet Borrás, ho havia fet confessant no tenir plens poders especials per la qüestió que se ventilava, lo qual com que revelás interés per part seua de allargar aquell contrast.

Havia estat anomenat Comissari especial en aquesta causa el discret En G. Figuera i a devant ell foren citades les parts per día 23 ab amenaça de procehir sense sentir-les, si no compareixien a la cita ab els deguts poders.

No és que per aixó rebutjassen els Capdeperins les concessions que havien obtengudes del Veguer de fora i la seua confirmació provisional donada pel Lloc-tinent real. Les aprofitaren per la seua part i fins i tot passaren mes envant, donant lloc altre pic a noves reclamacions.

Doncs succeí, que, mentres tant seguia en la Curia del Governador la causa, el sotsbatle, juntament ab els moradors del Castell, se contituiren en Consell; lo qual venia a esser lo mateix que constituir-se en *municipi*, per quant aquest Consell, format pels jurats i presidit pel batle era el qui deliberava i resolía lo que trobava esser mes convenient pel govern de la localitat.

A les hores era batle d'Artá En Pere Romeu, d'una de les famílies antigues més distingides de la nostra vila, icome tal li pertenyia l'exercir la jurisdicció tota civil i criminal, de mar i de mig imperi dins tot el territori de la parroquia. Per aixó a ell, come jutge en primera instancia, denunciaren els jurats d'Artá lo fet pels pobladors de Capdepera contra el seu dret i el del seu Consell. No volgué però En Pere Romeu, sens dupte per delicadesa i atès l'estat en que se trobaven les coses, conèixer aquella causa i la trameté an el Governador general demanant-li que proveís ab remeis oportuns i competents. La resolució de N' Arnau d'Erill, qui ja estaria can-

sat de tantes queixes i raons, no se feu esperar gaire; ab comunicació de 26 d'Octubre digué an el batle d'Artá que manás de part seua an el sotsbatle i pobladors del Castell, que seguissen en tot així com fins llevonses havia estat costum i que no se constituissen en Consell baix pena dels seus bens i fins i tot de les seues persones.

LL. LLITERAS.

(Seguirá)

Peste llevantina

Feia, segons contenen els historiadors, 168 anys que no havia sufrít Mallorca l'invasió de la peste bubónica quant se presentá novament sufrint-ne ses terribíssimes conseqüencies els pobles d' Artá i Son Servera especialment i alguns cassos Capdepera i Sant Llorenç des Cardassar i per aquest motiu es que és anomenada dins l'història *peste llevantina*.

Es un poc oscura la forma com quedá invadida Son Servera, primer poble que fou atacat i fins son una mica contradictories les notícies qu'en donen els diferents escriptors que del contagi s'han ocupats; n'és noítos que contem a la *Tradicció* com una de les fonts històriques, en aqueixa hem anat a beure ademés d'altres i segons ella relatarém els principis de la peste.

Era a la primavera del mes de maig de l'any 1820. El Cairo, Ciutat d'Egipte, estava invadida per tan maligna malaltia quant una barca allunyant-se d'allá s'en aná a Tánger d'ont sortí poc temps després en direcció a Mallorca. Se suposa que algún dels mariners o passatgers que duien ja inoculat el germen d'aquella barca morí p'el camí precisament quant se trobaven davant les platges de Son Servera. L'embarcació per deixar aquell cadavre enterrat s'acostá a la vorera i saltant un parell de mariners dins un bot embolicaren aquell difunt amb un capot nou i l'anaren a enterrar dins l'arena de la platja. Tornaren els mariners a la nau i seguí aquesta sa ruta mar endins sense que ningú mai més haja sabut aont aná a parar aqueixa barca portadora de la mort horrenda per tantes famílies dels pobles de la nostra comarca.

Aprop del punt aont fou enterrat aquell cadavre hi havia una caseta les ruines de la qual poden veurer-se encara i anomenada d'es *Bastó*, devers la qual ehi guardava ses auvelles un pastor que mentres se feu tot el tráfec referit mirava d'enfora la passada.

Andreu Ferrer.

(Continuará)

Mestres Escoles i Nins

Escoles a construir

Se veu que dins el camp pedagògic mallorquí hi ha corrents d'activitat que fins fa poc no existien. Debut a la iniciativa del il·lustrat Inspector de 1.^a ensenyansa D. Joan Capó fa alguns anys que diferents pobles de Mallorca posaren en son programa la construcció d'edificis escolars, i n'hi hagué que de bon principi la adquiriren solars, arretglaren uns plans i sollicitaren del Govern la subvenció que se sol concedir en semblants casos. Per haver-se agotada la quantitat destinada a subvencions no se'n concedí a cap dels pobles demanants. En vista del fracàs alguns deixaren sospesos els acords dels ajuntaments, però altres no han amollat a sa idea i com *qui no se cansa alcanza* han conseguit veure atesa sa demanda.

La vila de Sineu, ha rebuda ara fa poc del Govern una subvenció de 20571'47 ptes. amb les quals ajuntament-hi la consignació de que disposen en son pressupost municipal i la prestació personal pot envisar de tot d'una la construcció del hermós edifici que te en projecte, p'el qual será una honra.

L'Ajuntament de Sta. Margalida te també demanada una subvenció p'el mateix fi, i segons notícies aviat li será concedida.

Altres viles segurament pendran també exemple i acudirán a demanar, com sabem que ho volen fer algunes. Aixó es encoratjador perque se veu que'ls pobles comensen a sentir set d'instrucció, desitj de fomentar la cultura popular. Quina llástima que no ho sentin tots així!

Els nins de la céntrica vila mallorquina están d'enhonorabona, però molt especialment la mereix el Sr. Crespi, digníssim batle d'aquella vila que al entrar a la direcció de l'Ajuntament posá tres punts principals en el seu programa qui son: Aixamplament de la plassa de verdures, i ja l'ha fet. La creació de un hospital p'el qual ha conseguit una grossa subvenció i la construcció de l'escola graduada que com veim es un fet a punt de consumir-se. Es de creure que'l Sr. Crespi s'haurá trobat amb mils d'obstacles i dificultats, però la seua activitat i constancia els ha ap'anats a tots, i veu convertit en realitat lo que concebé com a somni.

Servesqui sa conducta d'exemple an els demés i rébga la més sincera felicitació.

A. F.

MESTRES QUI SE BELLUGUEN

En el mes de febrer pròxim passat a la vila de Caimari se celebrá la festa del arbre de la qual, en foren l'ànima

els mestres nacionals D.^a Margalida Coll i D. Jaume Morro Oliver. Com nos falten notícies detallades nos limitam a donar aquesta lleugera nota.

A la simpática vila de Llubi el dia 5 d'aquest mes segona festa de Pasco s'hi celebrá un gran mitin i una imponent manifestació contra la blasfemia. L'organizador d'aquests actes que foren coronats per l'èxit més falaguer fou el vicari artanenc Mossen Andren Caselles i en el mitin hei pronunciaren discursos el mestre nacional de Ciutat D. Antoni Vidal Pons i son pare D. Juan Vidal Vaquer, mestre nacional de la vila de Llubi

A Porreres se feu també una gran festa per la restauració del Santuari de Montisón organ sant-se una tómba a i una tarda literaria en la qual sabem que hi prengué una part molt activa el jove mestre d'aquella localitat D. Bartomeu Mir.

Una altra festa, simpática en extrem i que s'hauria de celebrar en totes les viles de Mallorca fou la de l'*Homenatge a la Vellesa* que en la vila de Marla de la Salt i organisá el seu mestre nacional D. Bartomeu Huguet.

Ja el dia de Pasco al decapvespre reuni tota la població a la plassa aont feu un discurs explicant l'objecte de la festa amollant se en l'acte focs artificials i amenisant-lo la banda. Al ondemá a les 6, després de tocar diana e's carruatges de la vila anaren a cercar cada un del 21 més vells del poble i los s'en dugueren a l'Esglesia en la que s'hi digué una missa amb comunió general p'els vells i p'els nins de l'escola predicant D. Jordi Carbonell, acompanyant-lo després tot el poble cap a l'escola aont les simpátiques jovenetes les serviren un beranar. S'organisá després, la festa de la flor per recaudar diners en obsequi dels vellets replegause unes 250 ptes. que servirán per obrir-los llibretes de pensió. Presidida per l'Ajuntament i demés autoridats s'organisá una manifestació anant a rebre el Delegat de la Caixa de Pensions i després l'automòvil del Sr. Massip dugué els vells a l'escola aont se'ls servi un gran convit Al capvespre tengué lloc l'acte del *homenatge* que'ls rendí tot el poble pronunciant vibrants discursos Mossen Jordi Carbonell, el mestre D. Bartomeu Huguet i el Delegat de la Caixa s'fior Daviu.

Sia enhonorabona i que l'any qui vé tenga molts d'imitadors.

Ortografía Mallorquina

A. E.

Anem avui a parlar de la lletra *a* o sia la corresponent al

só fosc de la *a* i de la *e* semi-umdes en mig de paraula.

Son moltíssims els qui escriuen en la nostra llengua i confonen amb grau frecuencia la *a* amb la *e*. Per .ex Un qui ha d'escriure *allar gada* no te ja cap dupte sobre la lletra final per que sap que ha de ser *a* per esser singular femení.

La penúltima *a* tampoc no ofereix cap dificultat perque ja se sap que tota *a* tónica s'ha d'escriure com la castellana *a*. Però en canvi son molts qui duptant de la antepenúltima, escriuen *allergada*, Tenguen en compta que *a un a forta d'un primitiu correspon un a debil* en sos derivats.

Idó si el primitiu pot esser *allarga* no canviém la *a* per formar el derivat i escriguém *allargada*.

De *taula* v. g. al formar el diminutiu o qualsevol de sos derivats escriguém tauleta *taulell*. De *teula* formarem *teulada* coberta de teules en les cases) i quedará ben distingida de *taulada* (reunió de moltes persones en una taula).

Hem d'escriure *claror* i n'hi ha molts que escriuen *cleror*. Es que no volen molestar-se en recordar el seu primitiu *clar*. I lo mateix els derivats *aclarir*, *claretjar* etc

Un altre cas. Quant la *e* es tónica per exemple *plé* s'escriu sempre *e* mai *a*. I amb la mateixa *e* s'han de formar els derivats així: *plena* de *ple*, *claretjar* de *claretja*, *aplegats* de *aplega*, com igualment dels primitius que duen *e* tancada (castellana) se formarán en *e* tancada també sos derivats. Així *cenrada* de *cenra*, *ribelleta* de *ribella* etc.

Folklore Balear

Meteorologia popular

LA PLUJA

(Segueix)

Continuam avui la llista de les senyals de pluja que hem trobades per dins les Balears.

Vat-aquí aquests altres trobats dins Artá:

17.—Si plou es dia de Santa Bibiana (2 de Decembre) plourà coranta dies seguits.

18.—Si llampetja de tramuntana, dins tres dies haurà plougut.

19.—Quant es llabeig carrega plou prest

20.—Mar molt plena senyala aigo.

21.—Si l'auba del matí es vermeia senyala aigo. (1)

22.—Quant surt en *Botilla* (nigulat gros a la part de Llevant) plourà prest.

23.—Una boira que se posa damunt sa Telaya Moreya (tramuntana) al anar de part de la mar senyala aigo.

24.—Si per s'hallar del foc surt s'animalet del Bon Jesús es senyal d'aigo dins tres dies

25.—Si canta un *ferrerico* (aucell) rossegant sa lenga prest plou.

26.—També en senyala es bestiar si s'espolsa més de lo acostumat.

27.—També es senyal d'aigo quant el bestiar orina més de lo ordinari.

28.—Girar es moixos es cul an es foc, senyala pluja.

31.—La *Mala Dona*, es un nigul gruixat que surt a ponent (2)

(1) Aquest i els sis qui venen les mos doná l'amo'n Tomeu de son Doblons.

(2) Aquest i el que segueix son del Ferrer Carbó de Capdepera.

32.—Els nigals gruixats amb boires blanques damunt senyalen aigo.

31.—A Alahor (Menorca) diuen: Si la granota canta encara te set.

29.—A Artá quant venen surtir *Un baverol* (nigulat rodó i vermei) diuen que l'ondemá plou.

30.—Al horabaixa de vegades surt un *atacelladet* que va de Llevant a Ponent. Senyala aigo.

34.—A Palma diuen: Si Galatzó du capell i l'Ofre se posa gaura qui te cames ja pot corre si no's vol banyá sa pell.

35.—Es *Cadafos de Portol* es una nigulada en forma d'encens que desde Palma venen a surtir a la part de Llevant. Quant surten al l'ondemá plou.

A Artá diuen també aquesta cansoneta:

Es sol se pon amb betzera demá dematí plourá.

Estimada, si está clá vos feren sa clexxa entera.

En el n.º pròxim publicarem la llista del refranys i dites que tenim sobre la *Pluja*.

Ramón dels Pujols

Jocs d'infants a Mallorca

Vejau, lectors amics, aquest joc de nines que encara se juga molt dins Artá i qu'es d'una gran valor científica.

S'ajunten totes les nines que han de jugar i si hi ha una Maria aquesta fa el primer paper, si n'hi ha dues, la més petita es la preferida.

Una de les majorettes s'asseu a un portal i adament els seus jenois s'hi asseu na Maria Abaix d'aquesta s'en fa una filera de totes les demés asseguint-se tam-

bé cada una damunt els jenolls de l'anterior. Ne queda una dreta la qual s'en va a l'atra part del carré i camina cap a la filera i s'acosta a la major diguent:

*Ave Maria
el Rei m'envia
qu'm donen una fia*

Resposta: *Diga's an dl Rei
que no hi ha fia per ell.*

Fa com qui anar sen, però la major se refá i li diu:

*Torna arriera bon cavaller
i triaras sa que voldrás*

Va per dur sen la de davant i la major li pregunta:

Que la tractarás molt be?

R. *Com la reina dinará
un punt d'o li tiraré
i qualca correjadeta
si la ha de menjesté.*

S'en du aquella a l'altrapart i torna seguir fins que les sen ha dutes totes manco na Marieta.

Llavó totes agafen dues pedretes per hom i l'acompanyen el *cavallé* que torra i diu:

*Ave Maria
El Rei m'envia
qu'm donen una fia*

Quant diu:

Triaras la que voldrás

Ella contesta:

Aquesta vui per esposa per esposa i per muie per que m'pareix una rosa cuída del Sant Rosé.

—Que la tractarás molt be?

—Com la Reina dinará un punt d'o li tiraré o qualca correjadeta si la ha de menjesté.

—No la vos ne poreu maná que no li fassou una musica.

Llavors totes canten tocant les castanyetes amb ses dues pedretes:

Aqueixes recades d'o que du na Marieta si voleu que siguin nostres mos ne duren na Marieta. Aquest cabeiets d'o etc. etc. Aquest nasset d'o, etc. etc.

I així van anomanant pars del cos fins qu'están cansades i llavors l'agafen i diuen tot estirant-la de les mans de la qui fa de mare.

¡Na Marieta es nostra!

¡Na Marieta es nostra!

Repetit fins que un o altra amó lla.

Socials i Agrícoles

A VICULTURA

¿OUS DE GALL?

Vat-aquí un tema que jo considero important i per això pens avui tractarlo, a fi de dir-vos o ben definit.

¿Creis voltros, lectors, que els galls fan ous?

No dupt que n'hi haurà més d'un que dirà que sí, que e'ls n'ha vits i paupats ab les seves mans, i encare afegirà, que si los posam a covar, en lloc d'un pol surt rá una serp.

Be; idó els galls no fan ous.

Molts son els qui creuen que sí, que aquells ous petits que algunes vegades trobam dins el nieró i que generalment no tenen vermei, son ous de gall, però, axó no es estrany que tal cosa cregein moltes persones perque nengú s'ha cuidat de demostra-los que no pot esse i com ells no tenen un estudi ret de l'organisme del gall i de la gallina no saben si realment pot es-er o no, i com resulta que el *vulgo* diu aixó i aixó creu, ells seguint se rutina creuen lo que los dicen i axí va el món. Ioo es tan sols a Mallorca que existeix tal creencia si no que per tot arreu el *vulgo* creu en sos ous de gall, i fins i tot, i axó es el colmo, fa un quants anys que alguns menescals del nord d'España sosten-guen en polèmiques defensant que els galls ponen, i sosten que a'tres que no.

A mi me pareix que devia esser un menescal molt petita el qui sostenia que els galls ponen ous, i a ell si que li estava lleig tal afirmació perque teguent titol de menescal devia haver de sebre si els galls tenen *ovari oviducte camara calcarea* etc.

Anem idó per parts. Primer de tot hem de dir que algunes vegades veim una gallina que se confon amb un gall, de sa cresta, cova etc. i creguenda gall i vegeat que pon afirmen que es galls ponen i no es ver, perque aquell animal que pareix gall es gallina.

Tambè apareix a vegades dins es nieró un ou petit com una matla i aixó es lo que se li diu *ou da gall*; però aquets ous son anomalies i sadat en li que aquets ous petits son ous de gall, per tradició, perque així heu sentiren, dir a-ne's velle, i faltas de reflexió, ells segueixen diguent-ho sense compr-ovar-hó.

Molts dels meus lectors i principalment les meues lectores caurán mort i escor-xat galls i gall nes, i s'hauran fixat que els *menudos* de gall i de gallina no son iguals, sino que els de gall no tenen ovets petits, ni overa i en tenen els de galline.

Ja tenim, idó, un principi assentat. Els orgues de la reproducció en el gall i a la gallina no son iguals; la gallina te *ovuls, ovari i oviducta* essent per lo tant orguens femelles.

Recorreguem los fasses de l'ou i mos

conveusarem que sense orguens de femella no es poren fer els ous. L'*ovari* es una especie de reim de grans més o menos grosos, segons lo adelantada que está a sa posta la gallina, i los deim ovets petits. Aquests grans o mida que maduran prenen un color groc, i cuant son ben madurs, se desprenen i cauen dins l'*oviducta* que es una conducta llarga molt rica en vasos sanguinis lo que noltros en deim *overa* i té un tubo *albumifer* o *albumigen* aont l'*ovul* o lo que vu'garment en deim vermei, ha entrat després de l'*ovari* i se cubreix de una sustancia denominada *albumina* o blanc d'ou, passant finalment a sa *cam-calcarea* aont se cubreix de closca, i acabada aquesta operació sa gallina pon s'ou.

L'Amo de Sa Clasta.

Abril 1920.

Acabaré.

Carta d'en "Silesio,, a L'Amo de sa Clasta

Estimat l'Amo: Me vaig alegrar molt de sa vostra carta, i més de sebre notícies del meu germá Balo. N'estic content de que sa nostra rassa s'es-campi i no eregueu que n tengi gens d'enveja de que s'en hja anat a una ciutat gran; porá ell veure més coses que jo, però per aquí no tenim por de cap bomb i eil tal volta les sent de molt aprop.

Les cases de Son Doblons aont me trob están situades damunt un turó de la Marina dominant casi tota la Cordillera Nord de Mallorca. A l'avant Ses Cases heu ha una clasta gran i aderrera un corral de figueres de moro passat el qual ve un sementer reblert de figueres i ametlers. A un costat tenim sa *tanca de s'era* poblada de ametlers i a s'altra dues tanques més. Porem arribá fins allá avon volem sense que ningú mos digui arrera. Aqueixa llibertat que jo teng, no la deu tenir es meu germá i perque vejeu lo molt que val la llibertat vos diré que li dec sa vida.

Quant vaig venir aquí, per la sort, me amollaren tot d'una dins es corral de ses figueres de moro i lo primer que vaig voure varen esser les gallines. Les salut i les dic que estic content d'haver arribat a un corral avon tots parlarem sa mateixa llengo, però just vaig haver saludat i dir-los que jo seria el seu company surt un germá vermei i un poc favat, ampla de costats i un poc més bai-

xet que jo, i en llengo mallorquina me diu: Aixó será si jo vui.

Avesat a comandar, encara que'm fos maretjat un poc, m'embolic a ell i mos ferirem fort ferm. No foren bromes sa tupada que'm doná; cap i barbons, per tot anava sang.

Aixó se repetí dos o tres dies, fins que vaig reparar qu'ell volia esser l'amo des corral de ses figueres de moro i jo bot dins sa tanca de s'era. Amb mi hi vengueren algunes gallines i de llavó ensá n'hi he preses més de la mitat i mos passetjam ara per sa elasta i veim tots es qui venen a ses cases.

Sa madona la du un poc de mi perque diu qu'abans no anaven gallines per sa carrera, però jo li vaig dir que costa menos agranar sa clasta que deixá sa sanc per dins ses figueres de moro.

De gallines aquí n'hi ha una trentena de diferents rasses, però sa part aventejada es de negres. De pollats ni ha una corantena d'enguany. Sempre n'hi ha de tots ta nansys. Aquí no fan possades grosses, però sempre hi ha una o dues boques qui en menen.

A cada lloca li posen 13, 15 ó 17 ous segons sa grossaria, fallant un o dos ous lo més. ¿Será per l'excés de gallines?

Aquesta mateixa setmana una lloca qui covava ous n'ha trets 14 pollets forts i etxerovits. Aquests no contenen amb sos coranta qu'he dits, i n'hi ha de tots colors.

L'amo meu, m'encomana que vos diga que si tenien cap gall o gallina per vendre o per baratar el ferieu ben content, perque li agrada canviar per enfortir sa rassa.

Ja volia acabar, però abans vui dir-vos que s'altre dia me passetjava per sa carrera i vaig sentir l'amo'n Tomeu que anomanava l'Amo de Sa Clasta. Me cridá s'atenció perque sempre vos record amb gust, i lo que vaig treure de lo que ell deia era que l'Amo'n Tomeu era molt partidari d'un sistema nou de contrá que havia lletgit damunt el *Llevant* en un article que vos ehi publicareu i qu'esperava s'altra número per sebrer-ne notícies més clares.

Salut i expressions de l'Amo'n Tomeu. Queda sempre a les vostres ordes.

En Silesio

Notícies i Comentaris

De la Mancomunitat

Han passat una partida de dies i segueix en el mateix estat el fet del Governador de no aprovar els pressuposts municipals. ¿Es que hi ha dret a entretenir la vida dels municipis? Sols una vida migrada, sols el no apreciar el veritable valor del temps pot excusar el que els Ajuntaments de Mallorca consentin un retràs tan notable en el camí de la seva vida.

Per això insistim una vegada més en fer present, que si no canvien d'orientacions els elements que integren la Mancomunitat d'Ajuntaments, si la seva unió no va acompanyada d'una forta idealitat, la seua obra no se pot traduir en resultats pràctics. Els nostres batles, tal com està el camp avui, han de dur a la col·lectivitat les seues ambicions, els seus personalismes o el seu mutisme, que es un sintoma de la mort.

Perque, si la Mancomunitat persegueix progrés, aquest es consecuencia de llibertat, de descentralització, de bona administració i mentres existesquin aquelles anomalies, no pot haver hi ordre tan necessari per adelantat i mentres els pobles no estiguin capacitats per exigir an els seus administradors el compliment de les seues obligacions, mentres no desapareixi el divorci existent entre els ajuntaments i els pobles respectius, no hi ha progrés possible, perque sense ordre dins l'individu, no pot haver-hi ordre dins la col·lectivitat.

Peró, si de fet la Mancomunitat està en marxa, sirá prudent donar-li forsa, dar-li injeccions de saba nova perque tregui bones tanyades que siguin les qui demá han de donar el bon fruit.

En el nostre pobre concepte la Mancomunitat no s'ha de limitar a fer, per exemple, una xerxa telefónica rural, no; per aixó, o sigui per un cas concret bastaria la reunió i acort dels interessats i la seua despedida fins a una altre, per aixó, no hi ha necessitat de tenir estatuts, ni tenir programes, per aixó tot sol no veim la

necessitat d'un Consell permanent, bastaria bé una comisió per dur a cap aquella cosa determinada.

El Consell permanent, com a tal ha de tenir una més enlairada finalitat, ha d'esser l'executor d'un plá i aquest plá ha d'abarcar totes les manifestacions de la vida dels pobles avui, per després passar a mans d'un organisme regional que sigui el propulsor de la vida tota de Mallorca; quelcom semblant a lo que passa en la Mancomunitat catalana, que cuida de camins i carreteres, teléfans, tota casta d'obres públiques generals i d'interés especial per alguna vila, a la qual se li faciliten medis per estendre, instrucció veritable per formar les futures generacions que han de desanrollar l'espiritualitat del poble. Aixó es lo que hauria de fer la nostra Mancomunitat, i mirant an aquest fi per aixó es per lo que s'haurien de capacitar els nostres pobles ja que l'autonomia més incipient concedida a un poble ignorant ha de reportar immensos perjudicis. ¿Que més voldrien els cacics que tenir llibertat per endogalar els seus contraris?

A ben orientar la Mancomunitat encaminarem les nostres forces; però com son tan petites, reclamam l'ajuda de tots els que senten amor per la terra que'ns ha vist neixer i d'una manera especial de aquells qui per els seus carrecs están cridats a produir transformacions transcendents adins Mallorca, amb la seguretat que si tots hi duim el nostre entusiasme nos ferem ben aviat mereixedors del respecte i consideració a que se fan acreedors els pobles conscients de la propia virtualitat.

FLORIANA.

COSES I COSETES

El primer d'Abril diada del Dijous Sant se constituiren per tota l'Illa els nous Ajuntaments. De tots els el qui desperta més interés an el nostre públic es el de Ciutat i no es certament perque sigui la capital de la provincia es per la renovació de persona que en ell ha tengut lloc i per haver retirat els diferents partits politics l'element

xerraire i passional que durant una partida d'anys ha feta obra negativa dins el municipi que hauria d'esser el model i l'orgull de tota la gent mallorquina.

I d'entre tots e's grups el qui ocupa el primer lloc i sobre el qual ha caiguda l'exageració del nostre poble es la minoria regional sta que de brassot amb els liberals i mb un programa comú sembla esser l'única esperança de salvació per la Ciutat.

Mos explicam perfectíssimament les floretes (*requiebros*) que dins el consistori s'han tirat an els nostres amics i no es la bona fe segurament la promotora de certes actituds, no, es el desitx del fracás, i erque d'altre manera, seria la desautorizació a tota una actuació, cosa en la qual no hi consentirán el seus vertaders culpables. Si pondren als homos nous, als homos carregats d'idealitat, capassos de fer obra positiva, es per si vé el cas acucarlos, anorrearlos, destruirlos per a sempre.

Aquest es el secret d'aquelles actituds, d'aquelles ganyotes idiotiques; però, e's nostres amics van previnguts contra totes les males arts i no desmaián fins a obtenir la victoria i, que saben com l'han d'alcansar n'es bona prova la primera proposició presentada fruit d'un treball intens, d'un estudi seriós de lo que pretenen resolgui l'Ajuntament.

IRLANDA — Pasqua de Resurrecció es la data escullida per els irlandesos per conquistar la seua llibertat, dia memorable i al mateix temps simbólic. El poble irlandés se troba oprimat i vol reeixir a nova vida. Ha tenyit de sanc la Pasqua i aquesta sanc vessada per un poble conscient no es la sanc blanca que s'estil-la per moltes bandes, no, te el color i la forsa de la dels mártirs qui no temen el sacrifici quant de defensar la seua patria es tracta.

EL BOLXEVUISME.—A les mateixes portes de França el tenim. Seguint el camí de devallada desde la Russia ha instaurat el seu imperi en la conca del Ruhr. Alemanya s'esforsa per destruirlo i es la única que podria impedir els pas dels rotjos perque está a la barrera, però França cega i obstinada si oposa i no vol comprendre que la seua actitud ha de dur l'Europa a la revolta Ingaterra que té la vista més llarga pare x que no está conforme en la ocupació de ciutats alemanes realitzada per França com a cástic per l'entrada de tropes d'aquella nació en la dita conca per dur a cap aquella bona obra. I se compren: Inglaterra te l'exemple dins caseva i sab que la opressió sol acabar sempre amb la desesperació.

D'Artá i sa Comarca

CONSTITUCIÓ DEL AJUNTAMENT

El dia primer d'aquest mes, se possessionaren del càrreg els nous regidors del municipi que foren elegits en el mes de febrer.

En la 1.^a sessió se votaren els carrecs quedant constituït l'Ajuntament amb aquesta forma:

Batle major *D. Andreu Femenies Casellas* (a) *Femenies*.

Primer tinent *D. Juan Casellas Casellas* (a) *Garamou*.

2.^o tinent *D. Bartomeu Femenies Nicolau* (a) *L'Amo de Son Sureda*.

Sindic *D. Francesc Nicolau Sureda* (a) *des Foru d'eu Beca*.

Interventor *D. Antoni Genovart Esteva* (a) *De Son Terrassa*.

Sia enhorabona a tots i *Deu* vulla qu'eu surtin en tant bon nom com hei entren.

Visitat el batle major, mos ha explicat extensament el programa que pensa desenrotlar i si *Deu* ho vol en donarem conta en el n.^o qui ve.

El nou Ajuntament ha aprovats ja els nous pressupots en els quals hi figura augmentada la partida d'empleats perque s'ha acordat pujar-los un 25 p^o.

Per augmentar les entrades s'ha acordada la puja de cent cinquanta per cent els grifons particulars com també s'augmenta fins a dues pessetes la rendició del jornal de camí. La dels carros grossos puja a 7'50 pts en lloc de cinc.

Per dimisió del passat fosser es estat anomanat per aquest càrrec: *En Sebastiá Miquelet* amb el sou de 560 pts augmentades en un 25 p^o.

També s'han proposats com

a *Batles de barrio D. Llusiá Mestre Cantó* i *D. Agustí Esteva* (a) *De Son Cremat*.

CRONICA

METEOROLOGIA.—Ha comensat el bon temps primaveral. Diades esplendides, de bon sol, i nits estelades han caracterisat la passada quinzena. Alguns dies el cel ennegulat semblava que havia de arribar a ploure però s'ha reduït a no res.

AGRICULTURA.—Les operacions agricòles segueixen la seua via. Semetgenca a les totes. Els sembrats presenten molt bon aspecte, però hi ha conradors que diuen que si no brusquetja un poc més les terres primes prest se resentriran de la set. Hauria de fer colca brusca de tant en quant.

ESTAT SANITARI.—L'epidemia de dengues va passant poc a poc, però encara hi ha colca malalt. Algún cas hi ha hagut de gravetat i fins un mort en aquesta quinzena. Aquest es estat l'amo *Antoni Estela* espos de *Madó Juanaina Viulina* an a qui com a sos fills acompanyam amb el sentiment.

MORT.—Segons notícies a *St. Llorens des Cardessar* ha mort a edat avançada mestre *Juan Sereno* que visqué molts d'anys a *Artá*. Al cel sia.

DESPEIDIDA.—El dilluns de Pasco se despedí d'aquest poble el coremer d'enguany el nostre amic *Mossen Claudi Fuster*.

MUTUALIDAT.—En la segona cursa de nines de la nostra vila que dirigeix *D.^a Juana Maria Sales* s'ha constituïda la mutualitat escolar amb el nom de *St. Salvador Enhorabona*.

PUJA D'ELECTRICIDAT.—Se diu aquests dies si se pujaria el fluït elèctric de *Artá*. Ara però ha sortida una *R. O.* encarregant a les Juntes de Subsistencies perque entenguin en aquest asunto, a les quals s'ha de solicitar per la pujada.

CAIXA RURAL.—S'ha publicada una *R. O.* aprovant la modificació del reglament de la *Caixa Rural d'Artá* així com havia acordat fa aprop de dos anys la Junta General.

BLAT ARGENTI.—Els moliners esperen del Governador el preu an a que han de vendre les 16 tonelades de blat argentí que ultimament adquiriren.

MORT DE D. BARTOMEU GILI I GILI I SON PARE

A la Ciutat d'Alcudia en la qual estava com a chefe de l'Estació de Telégrafos, morí després de rebre els Sants Sacraments i la Bendició Apostólica el

digníssim fill de la nostra vila *D. Bartomeu Gili i Gili* (a) *Peu*. Aquest bon artanenc, s'havia conquistat un nom dins el Cos de Telegrafista degut a sos esforços i estudi. Fill de pares humils i treballadors, hagué de treballar molt per elevar-se. Per sos mèrits i despretesa en el maneig dels aparells, *Morse* havia gonyat el primer premi en un concurs entre telegrafistes. Visqué alguns anys a Ciutat i ara en feia quatre que havia passat a *Alcudia* aont vivia amb son pare i s'esposa. Son pare morí també un dia abans que ell, de manera que aqueixa honorable familia quedá desfeta amb poc temps. Se preocupava sempre de totes les coses d'*Artá* qu'estimava en deliri i naturalment era desde el primer número subscriptor de *LLEVANT*.

Demanam a tots els lectors una oració per la seua ánima i acompanyam a sa *Sra. Esposa* en son gran pesar.

A ÚLTIMA HORA

ALBOROT

Ja tentem el n.^o a punt de tirar quant s'ha promogut un fort alborot públic.

Un gran número de dones devers les deu del matí han acudit a la Sala diguent an el batle que's impossible pagar la farina an el preu que s'ha posada.

Faltant el batle major les ha rebudes el primer tinent mestre Juan Casellas, el qual les ha promés que telegrafaria an el Governador perque doni preu an els moliners per vendre el blat Argentí que se té aquí entretengut.

Sortides d'allá justiment han sabut que l'executor de cobranses municipals era per la vila, i omb garrots i pedres han anat a envestir-lo en el carrer de Son Servera, tenguent ell que refugiar-se dins la fábrica de gaseoses. L'alborot s'ha aplacat, per haver anat a protegir-lo una pareia de guardies civils amb el sargent i empleats municipals que l'han acompanyat a la fonda aont s'ha pregat a la multitud que se dissolgués que l'executor partiria avui mateix cap a Manacor. Els ánims están exaltats i no sabem si passarà res més. Ja ho comentarem en el n.^o pròxim.

REGISTRE

Morts

23 Mars.—*Maria Caldentey Durán* (a) *Ueva viuda*, 78 anys, de *Urenia*.

6 Abril.—*Margalida Esteva Servera* (a) *Ferreguda*, viuda de 84 anys de veïssa.

7.—*Antoni Estela Riera*, casat de 57 anys, de grippe.

Matrimonis

31 Mars.—*Martí Nicolau Pastor* amb *Maria Tarasa Gil Fadrins*.

8 Abril.—*Mariano Caules Moll* amb *Teresa Valls Bonnin*, fadrins.

Gran Colmado Artanenc

d'en GUIEM BUJOSA (a) Ganancia

SE VENEN BONS I BARATO

Comestibles de tota casta, licor, dolces, galletes, etc., etc. ● Grandiós sarrit de Perfumeria

Aquesta casa es s'única depositaria dins Artá del ANIS TUNEL

Fixau-vos be en sa Direcció: CARRÉ DE PALMA 3 ARTA

L'agencia Bujosa (e) Ganancia serveix amb esmerat, puntualitat i barato qualsevol encàrrec se li fassa per Ciutat i pels altres pobles de Mallorca

Despaig a Artá i CARRÉ DE PALMA N.º 3 - Despaig a Palma: ESTANC DES BANC DE S'OLI

GRANDES ALMACENES

San José

DE

Vda. Ignacio Figuerola

Laneria	Zapateria	Pañeria	Bordados
Lenceria	Confecciones	Pañoleria	Tapicerias
Camiseria	Corseteria	Corbateria	Alfombras
Merceria	Sederia	Bisuteria	Perfumeria

ABRIGOS CAPOTES PALLIZAS IMPERMEABLES

Articulos para luto -- Géneros de punto -- Bastones
y paraguas -- Artículos de viaje

SASTRERIA - MODISTERIA - CAMISERIA

Mantas de Lana - Chanclos de Goma

Gran sección de Peleteria

Ventas al costado - Precio fijo - Teléfono, 217 - PALMA - *Esta casa no tiene sucursales*

La Fonda Randa, de Esteva

Carré de Palma, 48 - ARTA

S'ES OBERTA FA POC. TOT ES NOU
I LLAMPANT. SERVICI ESMERADISSIM

Prontitut

SEGUREDAT I ECONOMIA

Ensaïmades i panets

En lloc se troben moltes que a la

PANADERIA **Victoria**

ES FORN NOU

D'EN

Miquel Roca Castell

A sa botiga hei trobarca sempre pans, panets,
galletes, bescuits, rollets, i tota casta de pasticeria

TAMBE SE SERVEIX A DOMICILI

Netedat, prontitut i economia

DESPAIG Carrer de Palma 3 bis. ARTA

GRAN BOTIGA

D'EN

JUAN VICENS (a) JAN

Ven de tota casta de artícles, comestibles, galletes, etc.

ES REPRESENTANT DE SA PERFUMERIA

L. CACCIO

TE DEPOSIT DE MAQUINES DE COSIR

Paff i Ancora

Com també tota casta d'instruments musicals. Bandurries, Guiteres, etc.

Tip. Gràfics de Ferrer i Sanja - ARTA

DISPONIBLE